
"Tylmanowskie plany rozbudowy katedry warszawskiej", Tadeusz Makowiecki, "Biuletyn Historii Sztuki i Kultury", R. XI, nr 1/2, Warszawa 1949 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 3/2-3 (10-11), 177-178

1950

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

miasta mają charakterystyczne brandenburskie założenie urbanistyczne. Zabytki kultury plastycznej epok historycznych są tu wytworami brandenburskimi. Najcenniejszą grupę powiatu stanowi 12 granitowych kościołów XII i XIII w. o charakterze stylowym, przejściowym z romanizmu w gotyk. Z budowli zakonnych zachował się tylko ceglany kościół i klasztor Dominikanów w Myśliborzu (zmieniony) z portalem gotyckim z XIII wieku, oraz klasztor Cysterek w Pęczycach (XIII—XIV w.). Z okresu późniejszego pochodzą dwa kościoły hallowe w Barlinku i Myśliborzu (XIV—XV w.). Pokażne reszty murów miejskich zachowały się w Myśliborzu, Lipianach i Barlinku (XIV w.). W wieku XVI i XVII ruch budowlany był słaby. Znaczne wzmoczenie budownictwa nastąpiło dopiero w XVIII w. Kościoły (protestanckie) z tego okresu należą bez wyjątku do typu salowego (murowane z cegły i drewniane o konstrukcji ramowej, wypełnionej cegłą). Pośród rezydencji dworskich można wyróżnić dwa zasadnicze typy: 1) Budowle parterowe o układzie symetrycznym i dekoracji rokokowej i 2) budowle jednopiętrowe z ryzalitem nakryty trójkątnym przyczółkiem. Ogólny poziom artystyczny zabytków z wyjątkiem kilku jest mierny, daje jednak możliwość precyzyjnego datowania. Jest to sztuka niepolska w swej treści wewnętrznej i wyrazie formalnym.

K o t u ł a F r a n c i s z e k. Z dziejów meblarstwa polskiego XVIII w.; Sokołów—Kolbuszowa (ss. 99—123, il. 50—58). Autor uzupełnia znaną pracę S. Sienickiego o meblach kolbuszowskich (Warszawa 1936) odnalezionymi archiwaliami, wykazując, że źródłem tzw. „roboty kolbuszowskiej“ jest niedaleki Sokołów, gdzie już w r. 1641 powstał zbiorowy cech obejmujący również stolarzy, Sokołów był od XVI w. silnym centrum i ośrodkiem stolarstwa. Przemysł Sokołowa przetrwał do końca XIX w., produkując ostatnio sprzęty dla wsi, między innymi skrzynie „wianne“ malowane. W Kolbuszowej cech zbiorowy, do którego należeli i stolarze powstał dopiero w ćwierć wieku od założenia miasta (tj. 1725). Rzemieślnicy kolbuszowscy nie zorganizowali osobnego cechu stolarskiego, gdyż był im nie po-

trzebny; stolarstwo bowiem kolbuszowskie było bezkonkurencyjne. Kolbuszowa wysunęła się w końcu (czwarta ćwierć XVIII wieku) na pierwszy plan w produkcji, zawdzięczając to zapewne korzystnym warunkom lokalnym jako rezydencja pańska o wielkim zapotrzebowaniu. Udział Kolbuszowej w owym zjawisku, które nazwano „robotą kolbuszowską“, był napełniony bardzo duży, ale nie całkowity. Prawdopodobnie wobec nawału zamówień mistrzowie kolbuszowscy oddawali je mniej znanym w okolicy rzemieślnikom do wykonania. Wyroby te zamawiano i odbierano w Kolbuszowej, toteż ustaliła się dla nich nazwa kolbuszowskich.

D o b r o w o ł s k a A g n i e s z k a. Dom pyrzycki (ss. 124—128, il. 59—65). W Pyrzycach (województwo szczecińskie) występował typ domu wąskofrontowego, trójwewnętrznego, powiększonego z czasem przez dodanie obory i o zasadniczym podziale poprzecznym, często wraz z podcieniem od frontu. Najciekawszą część domu stanowi tzw. czarna kuchnia, bezokienna i bezpułpowa. Występuje ona jedynie na dawnych ziemiach słowiańskich skolonizowanych przez Niemców, przede wszystkim na Pomorzu. Autorka wykazuje wbrew G. Ciołkowi, że kuchnia ta nie powstała z komina sztagowego. Na skutek zarządzeń budowlanych Fryderyka II typ domu pyrzyckiego został z czasem wyparty przez typ domu saskiego. Pozostało natomiast charakterystyczne słowiańskie założenie wsi okolicowe, którego zasięg pokrywa się z zasięgiem plemiennym zachodnio-słowiańskim.

M a k o w i e c k i T a d e u s z. Tylmanowskie plany rozbudowy katedry warszawskiej (ss. 129—132, il. 65—67). Autor omawia dwa rysunki Tylmana Gamerskiego z jego archiwum (dziś w Gabinecie Rycin Bibl. U. W.), przedstawiające projekt elewacji barokowego kościoła z wieżą i szkic części środkowej tej samej elewacji, powiększony w skali bez wieży i z nieznacznymi zmianami, wykazując, że chodzi tu o katedrę św. Jana w Warszawie.

Nadto zeszyt zawiera recenzje następujących książek i wydawnictw: Jean Adhémar, Les influences antiques dans l'art du Moyen—Age français. Recherches

sur les sources et les thèmes d'inspiration. London, The Warburg Institute 1939 (Jan Białostocki); Ivan Borkovskij, o počatcích pražského hradu a o nejstarším kostele v Praze. Naše Minulost t. 5. Praha, Matice Česka — Orbis 1950 (Aleksander Geysztor); Sowieckaja Archeologia IX. Wyd. Akademii Nauk ZSRR, Instytut Historii Kultury Materialnej im. M. Marra, Moskwa—Leningrad 1947 (J. Jodkowski); Kratkije soobščzenija o dokładach i polewych issledowanijach Instituta Istorii Materialnoj Kultury XIX, XX i XXII. Wyd. Ak. Nauk. ZSRR, Moskwa — Leningrad 1948 (J. Jodkowski); Eric Mac Lagan, The Bayeux Tapestry. The King Penguin Books, London and New York, I wyd. 1943, II zrewid. 1945 (Jan Białostocki); Jean Verrier, La broderie de Bayeux, dite Tapiserie de la Reine Mathilde; reproduction intégrale au cinquieme de l'original, acc. de huit planches en couleurs. Editions „Tel“, 1946 (Jan Białostocki); G. Meersmann O. P., L'architecture dominicaine au XIII siècle. Législation et pratique, Archivum Fratrum Praedicatorum, Roma XVI, 1946, p. 136—190 (Aleksander Geysztor); Mieczysław Opalek, Drzeworyty w czasopiśmie polskich XIX stulecia, Wrocław 1949 (St. M. Sawicka).

Numer zamykają „Notatki naukowe“: Biblioteka architekta Jana de Witte oraz syna jego Józefa (Zbigniew Rewski); Ślady rusztowań średniowiecznych kościoła św. Anny w Warszawie (B. Gg.). Sprostowanie w sprawie dekoracji stiukowych katedry lubelskiej (Prof. Marian Morelowski). Uzupełniają zeszyt streszczenia francuskie ważniejszych artykułów.

ROZPRAWY KOMISJI HISTORII KULTURY I SZTUKI, t. I. Tow. Nauk Warsz. Wyd. II, Warszawa 1949.

Nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i z zasiłku Prezydium Rady Ministrów i Ministerstwa Oświaty, ukazał się pierwszy tom tego wspianego wydawnictwa, świadczący chlubnie o żywotności i twórczym rozmachu warszawskich historyków sztuki, zgrupowanych w T. N. W., które jednocześnie wydaje Prace z Historii Sztuki oraz przygo-

towuje seryjne wydawnictwo Źródeł do dziejów kultury i sztuki w Polsce, jak dowiadujemy się z przedmowy Wł. Antoniewicza, V-prezesa T. N. W. i Prezesa Komisji Historii Kultury i Sztuki.

Tom I zawiera następujące artykuły i rozprawy:

W a l i c k i M i c h a ł, Wspomnienie o śp. prof. Zygmuncie Batowskim ss. 1—6). Charakterystyka i przegląd prac nauk. Z a c h w a t o w i c z J a n, Działalność naukowa śp. prof. Oskara Sosnowskiego (ss. 7—15). Szczegółowe omówienie powstania i rozwoju Zakładu Architektury Polskiej na Politechnice Warszawskiej oraz metody pracy naukowej i materiałów do Dziejów Budownictwa w Polsce, przygotowanych przez Zmarłego.

B a t o w s k i Z y g m u n t, Teodor i Krzysztof Lubienieccy (ss. 17—32, il. 4). Jest to rozdział niedokończony książki o artystach polskich zagranicą, uzupełniającej pracę T. Przytkowskiego (S. K. H. S. VIII). Do działalności Teodora (mylnie: Bogdana) Lubienieckiego, autor dorzuca 4 nowe akwaforty ze zbiorów Czartoryskich w Gołuchowie. Krzysztof Lubieniecki był malarzem przeciętnym, stojącym pod wpływem Backera, Neltschera, Michiela van Munschera. W obrazach rodzajowych widać zależność od Steena, Terborcha i Dou.

H e r b s t S t a n i s ł a w i W a l i c k i M i c h a ł. Obraz bitwy pod Orszą. Dokument historii sztuki i wojskowości XVI w. (ss. 16—68, il. 30). W Muzeum Narodowym warszawskim znajduje się wielki obraz przedstawiający bitwę pod Orszą w r. 1514 (pochodzący z klasztoru Franciszkanów w Krakowie). Autorzy omawiają po kolei okoliczności operatywne pod Orszą, pole bitwy i jej przebieg faktyczny, treść historyczną obrazu, będącego pierwszorzędnym źródłem historyczno-ikonograficznym, czas powstania obrazu, jego kompozycję artystyczną, sprawę autorstwa i środowiska, stwierdzając, że obraz powstał w orbicie stylu cranahowskiego i sztuki górnoniemieckiej, może w środowisku wschodniopruskim, będąc dziełem nieznanego autora, stojącym na pograniczu „malar-